

Одночасно з першою школою у жовтні було започатковано другу старшинську (юнацьку) школу «Лісові чорти» під керівництвом поручника Федора Польового – «Поля». Вона працювала за скороченим курсом і закінчила роботу в січні 1944 року. Майно школи, частину викладачів та курсантів було переведено в Карпати, де організувалася третя старшинська школа «Олені».

Через брак кваліфікованих підстаршинських кадрів у другій половині 1943 року при всіх групах УПА (крім групи «Тютюнник») діяли від однієї до трьох підстаршинських шкіл. Зокрема, восени дві школи під назвами «Хорти» і «Везувій» функціонували при групі «Заграва». Відомо про діяльність у групі «Богун» школи «Північ». У групі «Турів» школи діяли при всіх трьох загонах [1, с. 182].

Отже, Українська Повстанська Армія виникла як форма протесту проти гітлерівської окупації, захисту українського народу від свавілля окупантів. Епіцентром розгортання її боротьби, формування бойових підрозділів стала Волинь, де було створено базу підготовки старшинських кадрів, центри планування воєнних операцій та їх успішне проведення, структурні підрозділи УПА. Армія також стала потужною державотворчою основою.

Джерела і література

1. Антонюк Я. Український визвольний рух у постатях керівників. Волинська та Брестська області (1930–1955) [Текст]. Львів ; Торонто : Літопис УПА, 2014. 1069 с. : іл. (Літопис УПА. Бібліотека ; т. 13).
2. Війна і міф. Невідома Друга світова / За заг. ред. О. Зінченка, В. Вятровича, М. Майорова. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2016. 272 с.
3. Ільюшин І. Українська повстанська армія і Армія Крайова : протистояння в Західній Україні (1939–1945 рр.). Київ: Києво-Могилян. акад. 2009. 399 с.
4. Короткий нарис діяльності УПА та її заплілля на ПЗУЗ і в прилеглих регіонах у 1943–1946 рр. *Український визвольний рух: наук. зб.* Львів, 2006. Збірник 8. С. 164–224.

УДК 338.45:687/89:305(47+57) «1970/1980»

Аліна Сіренко

**(Науковий керівник: проф. Бабенко Л. Л.
(Полтава))**

РАДЯНСЬКА МОДНА ІНДУСТРІЯ УКРАЇНИ 1940–1960-Х РР. У КОНТЕКСТІ РАДЯНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті аналізуються особливості партійно-державної політики аспекту радянської економіки в галузі легкої промисловості. Здійснюється спроба соціально-економічної характеристики легкої промисловості СРСР в означений період. Визначаються аспекти індустрії моди та гендерні аспекти її реалізації.

Ключові слова: гендерна політика, легка промисловість, галузевість, економіка, індустрія моди.

Радянська легка промисловість та її похідна індустрія моди періоду 1940–1960-х рр. це складне явище, яке поєднує культурні, соціальні, естетичні та ідеологічні аспекти. Мода вплинула не тільки на зовнішній вигляд людини, але й була інструментом формування суспільної свідомості «homo soveticus». Через моду, переважно жіночу, будувалася чітко визначена модель сприйняття як радянської держави загалом, так і західних «капіталістичних» країн зокрема. Реалізація останнього забезпечувала швейна галузь промисловості та ті інституції, які наповнювали її пропозиціями асортименту розробок. Ключовими інститутами, які сформували радянську моду, були будинки моделей, Всесоюзний інститут асортименту виробів легкої промисловості і культури одягу, Всесоюзний науково-дослідний інститут швейної промисловості. Розробляючи моделі одягу та рекомендації для фабрик, вони передусім повинні були враховувати специфіку виробничих потужностей та «ідеологічно правильну» лінію партії, від трансформації якої залежали зміни в ідеології споживання.

Оцінюючи легку промисловість Радянського Союзу та України в досліджуваній період, зазначимо, що Друга Світова війна завдала руйнівних збитків у всіх сферах матеріального життя, в тому числі й у галузі виробництва товарів масового вжитку. У 1940-х рр. легка промисловість перебувала в надзвичайно важкому стані: багато швейних фабрик було зруйновано, а обладнання виведено з ладу. Загальновідомо, що в повоєнні роки головний акцент був зміщений на розвиток важкої промисловості, а відновлення та часткова модернізація легкої промисловості хоч і були поступовими, але незначними. Лише з другої половини 1950-х років спостерігалось зростання інтенсивності розвитку легкої промисловості та більша увага до різноманітності асортименту товарів категорії «В» [1, с. 52].

Зокрема удосконалювалося виробництво товарів споживання, накопичувалися знання про передові методи і технології пошиття одягу, нове технічне оснащення, організовувалися закордонні відрядження фахівців легкої промисловості на промислові виставки, ярмарки, відвідування фабрик і заводів як у соціалістичних, так і капіталістичних країнах. Технологічні проблеми легкої промисловості вирішувалися за рахунок імпорту обладнання та матеріалів.

Більшість швейно-трикотажних фабрик України мали власні дослідні майстерні, лабораторії та дільниці, які також займалися розробкою та впровадженням нових видів моделей і фасонів одягу. Загалом Україна мала розгалужену мережу швейних підприємств по всій республіці. Найвідомішими були: Київська швейна фабрика імені Смирнова-Ласточкина, Київське промислове об'єднання «Україна», Київська та Дарницька шовкові фабрики, Львівські швейні фірми «Маяк» і «Весна», Харківська швейна фабрика імені Тінякова, Одеське обласне промислове швейне об'єднання імені Воровського.

Незважаючи на помітний розвиток індустрії моди в Українській РСР, яка була представлена, передусім, будинками моделей і на перший погляд чітку організацію їх роботів, на початку 1960-х рр. виникла низка проблем. Серед основних недоліків – їх збитковість, наявність великої кількості низькокваліфікованих працівників та недостатній контакт із швейними фабриками. Наприклад, у Дніпропетровському будинку моделей із 30 інженерно-технічних посад лише 5 працівників мали вищу освіту, 12 – середню спеціальну. Директоркою була призначена вчителька початкових класів за освітою. Із 28 модельєрів і дизайнерів Одеського Будинку моделей лише 3 особи мали вищу освіту, 14 – середню, 11 робітників – практикуючі. У Харківському Будинку моделей лише на одній посаді – головного художнього керівника, працювала особа з вищою освітою, практики працювали на посадах начальника конструкторського відділу, двох модельєрів, старшого дизайнера та головного механіка. У модельно-конструкторському цеху та експериментальній групі Донецького модельного будинку 10 інженерів не мали спеціальної освіти; начальник цеху за фахом був бухгалтером. Наявність у будинках моделей низькокваліфікованих робітників та відсутність працівників таких спеціальностей як художник-модельєр та дизайнер одягу пояснюваося тим, що в Україні не було спеціального навчального закладу для підготовки фахівців [3, с. 51].

Варто наголосити на тому, що мав місце гендерний дисбаланс в індустрії моди: керівні посади на швейних виробництвах, у будинках моди займали чоловіки. При цьому основний персонал – модистки, модельєри, швачки – становили жінки. Парадоксом було те, що в художніх комісіях і радах, які затверджували колекції жіночого одягу, більшість становили чоловіки.

Ідеологічні органи КППС жорстко контролювали випуск нових ліній одягу. Без узгодження та затвердження художньою радою нові моделі одягу не могли запускатися у масове виробництво. Крім цього, моделі одягу, які друкували в періодиці, мали також пройти попередню перевірку та затвердження художньою радою перед їх публікацією в журналах. Ці факти свідчать про бюрократизованість процесу, значний вплив бюрократичних структур для розгляду, узгодження, затвердження. Організацією показів і тематичних лекцій, освітою радянського населення займався відділ культури та пропаганди одягу. Його працівниками були мистецтвознавці та методисти, які систематично готували матеріали для друку, радіо та телебачення.

Велику роль у формуванні колекцій і модних тенденцій відігравали модельєри [2, с. 161]. Оскільки комуністична партія ставила завдання створити власну радянську моду (без сліпого копіювання західної), модельєрам доводилося багато працювати над

створенням оригінальних та самобутніх речей. Окремою темою може стати вивчення оригінальних підходів українських модельєрів до створення модельних колекцій. Зокрема українські художники використовували елементи народного мистецтва, активно розробляли фольклорну тему. Наприклад, художники Львівського будинку моди виїжджали в карпатські села, збирали матеріал, вивчали вишивку, тканини, прикраси і на основі цього створювали народні костюми та стилізований жіночий одяг. Їм допомагали працівники Львівського музею українського мистецтва, Музею етнографії та художніх промислів, мистецтвознавці Будинку народної творчості. Вони організовували заняття з різних видів українського декоративно-прикладного мистецтва: вишивок, ткацтва, в'язання, плетіння [3, с. 68]. Однак елементи вишивки, гаптування та інші технології народного мистецтва для масової швейної продукції використовували рідко. Здебільшого це були сценічні концертні костюми.

Радянська планова економіка базувалася на розрахунках, виробничих планах, показниках їх виконання й акцент робився на формальному виконанні плану. Слід зазначити, що партійно-радянські органи приділяли увагу і питанням якості швейної продукції, про що свідчать численні постанови, укази про підвищення якості продукції, організацію соціалістичного змагання серед швейних підприємств республіки з якості одягу, соціалістичні зобов'язання фабрично-заводських робітників виготовляти продукцію найвищої якості. Порухення цього питання органами радянської влади в публічному просторі означало, що воно є гостроактуальним та потребувало переорієнтування кількості на якість, чого власне й хотіли споживачі.

Висновки. Розглянувши особливості соціально-економічних характеристик стану легкої промисловості в радянській Україні в означений період відзначимо – мода була важливим чинником розвитку будь-якого суспільства. У радянський період ставлення до жіночої моди та політики її розвитку було суперечливим і неоднозначним. В умовах хрущовської «відлиги» та лібералізації суспільства був узятий курс на поступове підвищення матеріального добробуту його громадян, що спричинило збільшення бюджетного фінансування легкої промисловості та споживчого попиту суспільства. Ці тенденції сприяли появі товарів, які користувалися великим попитом. Незважаючи на це, недостатнє бюджетне фінансування легкої промисловості (залишок) було гальмуючим фактором розвитку індустрії моди УРСР. Радянська централізована планова економіка, орієнтована насамперед на задоволення військових потреб, була не в змозі швидко реагувати на зміни модних запитів у суспільстві та насичувати споживчий ринок модними і якісними товарами, як це було в країнах з розвиненою ринковою економікою.

Джерела і література

1. Виниченко И. В. Механизмы трансляции моды в СССР в период «оттепели». *Омский научный вестник*. 2008. № 6 (74). С. 50–53.
2. Кісь О. Р. Жіноча історія як напрямок історичних досліджень: становлення феміністської методології. *Український історичний журнал*. 2012. № 2. С. 159–172.
3. Корнієнко О. В. Феномен моди: державна політика та повсякденне життя в Українській РСР (1956–1985 рр.). Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 07.00.01 – історія України ; Інститут історії України НАН України. Київ, 2020. 384 с.